BIBLIOTHEKA MLÁDEŽE STUDUJÍCÍ

SERIE I., ČÍSLO 1.

HEYDUK,

PÍSNĚ

O BITVĚ U KRESSENBRUNNU.

Vydávaná péčí
Ústředního Spolku učitelstva
středních škol českých.

PG
5038
H48P5

Adolf Heyduk.

BIBLIOTHEKA MLÁDEŽE STUDUJÍCÍ,
vydávaná péčí Ústředního Spolku učitelstva
středních škol českých.
SERIE I., ČÍSLO 1.

PÍSEŇ
O BITVĚ U KRESSENBRUNNU.

BÁSEŇ
ADOLFA HEYDUKA.

(Se životopisem spisovatelovým a s podobiznou.)

V PRAZE.
Nakladatel
knihkupectví B. STÝBLA v Praze.
1888.

PG
5038
H48 P5

Knihtiskárna B. STÝBLA v Praze.

Životopis spisovatelův.

Adolf Heyduk narodil se dne 7. června r. 1835. v Rychmburce na Chrudimsku. Technická studia konal ku konci let padesátých v Praze, r. 1860. stal se professorem nově tehdá založené realné školy v Písku, kde posud působí, vyjmouc jediný rok školní 1875—6, kdy přeložen byl na c. k. první české realné gymnasium pražské (ve Spálené ulici); po roce tom vrátil se opět do Písku.

Heyduk náleží mezi nejpřednější básníky oné družiny, která r. 1858. společně vydaným prvním ročníkem *almanahu „Máje“* nový rozruch v básnickém písemnictví novočeském způsobila. Počátkové let padesátých byli totiž především pro básnictví novočeské dosti neprospěšní a nového dorostu bylo mu velice potřebí. Básníci starší, přední to zástupci tak zvané doby vlastenecké, byli se tou dobou buď rozloučili se světem, jako Jan Kollár († 1852), František Ladislav Čelakovský († 1852), Jan Pravoslav Koubek († 1854), nebo básniti vůbec přestali, jako Václav Kliment Klicpera († 1859), Karel Vinařický († 1869), Jan Erazim Vocel († 1871) a Karel

Eugen Tupý (Boleslav Jablonský, † 1881), jichžto doba básnického tvoření tehdá již téměř úplně byla pominula.

Noví pracovníci značnějšího významu pro dobu pozdější opět vystoupili teprve r. 1858. Toho roku totiž vydal *Jan Neruda* sbírku básní, „Hřbitovní kvítí“, a *Vítězslav Hálek* epickou báseň „Alfreda“. Oba tyto spisy způsobily brzo značnou pozornost a získaly svým původcům ihned hojně přízně, zvláště v mladších kruzích spisovatelských. Za nedlouho skupila se kol nich řada mladíků, kteří rovněž planuli touhou působiti na poli literárním, a prvním společným plodem této družiny, jímž celá řada nových jmen do písemnictví českého uvedena, byl právě almanah *„Máj“*. Již v prvním ročníku tohoto podniku, jenž povstal úsilím společným, bylo patrno, že přední snahou nové této jakési školy bude rozšířiti obor básnictví českého, do té doby dosti úzký, a dodati mu rázu nového, jenž by se shodoval s básnictvím jiných národů novověkých; přední známkou toho směru měla také býti pokud možná největší dokonalosť formalní, jak se počala jeviti již ve sbírce obou vůdců nové této družiny.

V almanahu tomto vydal některé své básně také Adolf Heyduk, jenžto byl tehdá vřelým přítelem zvláště Jana Nerudy. Proto byl také brzy potom velmi pilným spolupracovníkem a kreslířem do Nerudových *„Obrazů života“* (vyd. r. 1859.), prvního to illustrovaného českého časopisu, jenž měl další pro-

gram nové školy básnické rozvinouti a přijímal tedy především práce mladých těchto spisovatelův. Poznav pak Neruda záhy Heydukovu náklonnosť k básnictví lyrickému, přimlouval mu, aby pilně studoval národní píseň slovanskou a ve svých básních řídil se vzorem *Erbenovým „Kytice“*, kterážto jeho rada se později velmi dobře osvědčila.

Roku 1859. vyšla první Heydukova sbírka *„Básní“*, obsahující „Cigánské melodie, Písně, Básně smíšené“ (zvl. „Růži Považskou“).Druhá sbírka *„Básní“*, jež povstala hlavně z dojmů básníkových na cestě do Italie, zavírala v sobě „Jižní zvuky, Dozvuky italské a Znělky“ (vyd. r 1864.). Třetí sbírka *„Básní“* rozdělena byla na „Milostné písně, Romance a Znělky“ (vyd. r. 1865.)

Již v těchto sbírkách skvěle se osvědčilo lyrické nadání Heydukovo a jeho neobyčejná vnímavosť pro dojmy přírodní, jež značné posily nabyla cestami do bohaté krásami Šumavy, kam básník z blízkého Písku téměř každoročně o prázdninách zavítával. Prvním plodem dojmů těchto jest sbírka lyrických básní *„Lesní kvítí“* (vyd. r. 1873.), kde básník opěvá půvaby lesní ve čtveru ročních počasí; nálady k těmto písním dostalo se mu hlavně v krásných lesích šumavských, podobně jako později k drobným písním ve sbírce *„Hořec a srdečník“* (vyd. r. 1884.).

Brzy potom navštívil Heyduk uherské Slovensko, a výsledkem zkušeností, získaných mezi bratrskými Slováky, jest nejpřednější jeho sbírka

básní hlavně lyrických „*Cymbál a husle*“ (vyd. r. 1876.), kde básník líčí život sbratřeného tohoto národu a jeho boje o zachování jazyka i národnosti. —

Od té doby vyšlo jeho sbírek lyrických básní ještě několikero, a hlavním jejich předmětem tu jest básníkovo štěstí manželské a rodinné, jakož i bolestná ztráta obou jeho dcerušek, Jarmilky a Lidušky. Tak ve sbírce „*V zátiší*“ (vyd. r. 1883.) opěvá toto štěstí rodinné, lásku k dítkám, život dětský atd. Sbírka „*Zavité listy*“ (z. r. 1886.), jež jest k tomu jaksi dozvukem, má ráz elegický a básník v ní dojemnými písněmi želí ztráty dcerušky své Lidunky. K lyrickým sbírkám těmto počítáme ještě jeho „*Písně*“ (vyd. r. 1885.).

V létech sedmdesátých počal Heyduk také větší básně epické čili rozpravné skládati a pokračoval i ve skládání menších básní toho druhu s rázem ballad; ve všech téměř těchto plodech jeho nejskvělejší stránkou bývají části popisné, v nichž se opět jeví Heydukova znamenitá schopnost jemné a vroucí city líčiti slovy výmluvnými.

Roku 1875. vydal v „Lumíru“ historickou báseň „*Milota*“, kde líčí zradu tohoto pána českého nad Přemyslem Otakarem II. na Poli Moravském r. 1278. a trest, jenž ho za tuto zradu stihl.

Roku 1877. vydal v „Lumíru“ „*Píseň o bitvě u Kressenbrunnu*“, již tuto podáváme podruhé, a to ve formě značně rozšířené a v jednotlivostech opravené.

Roku 1878. podal do „Světozoru“ „*Mahomeda, zvěst z Orientu*“ (také zvláště vydáno). Následujícího roku vyšla Heydukova idylla „*Oldřich a Božena*“ ve Vlčkově „Osvětě“, podruhé jako 2. číslo Nerudových „Poetických Besed“ (1882.). V ní líčí se kratšími básněmi v duchu prostonárodních písní skládanými památná v dějinách českých událost, jak český kníže Oldřich pojal za choť selskou děvu Boženu, dceru Kresinovu, již byl spatřil lově kdysi v lesích pod hradem Drahoušem.

R. 1880. vydal Heyduk v „Osvětě“ epickou báseň „*Dřevorubec*“, obraz ze života lidu šumavského, protkaný nadšeným líčením krás tohoto pohoří; v něm líčí se zápas dřevorubců o potřeby životní a o blaho rodinné s cizí závistí, k němuž se druží zápas lidu samorostlého a dechem školského vzdělání netknutého s touto novověkou kulturou; i ukazuje se tu, že obojí ten zápas je marný, že i do odlehlých údolí horských záhy již obecně vnikne ohlas ruchu, novou dobou hýbajícího, a že tu veliké, dalekosáhlé změny způsobí (opět vyd. r. 1882.).

Ze Šumavy čerpal básník také látku k jiným básním epickým, zejména k allegorii „*Dědův odkaz*“, v níž se líčí pout nadšeného pěvce ke zdroji pravé krásy, jejž však lze nalézti pouze v lůnu krásné, neporušené přírody a ve společnosti prostého lidu, který krásám jejím nejlépe rozumí a je v písních svých vyjádřiti dovede (vyd. r. 1879., po čtvrté r. 1886.).

Z národních pověstí pošumavských a zejména z okolí domažlického čerpána látka k básni „*Dudák*“ (vyd. r. 1881.) a též ke kratším epickým básním rázu balladického, jež vydány pode jménem „*Na přástkách*“ jako 18. číslo „Poetických Besed“; podobné básně vyšly též pod společným názvem „*Na černé hodince*“ v „Osvětě“ r. 1884. a mají rovněž podklad pověstem lidu našeho podobný.

Na Šumavě jest také dějiště rozpravné básně „*Pod Vítkovým kamenem*“ (č. IV. Kabinetní knihovny), vyd. r. 1884., v níž básník líčí pobyt šťastných manželů na Šumavě, při čemž však manželka neustává toužiti po vzdálené vlasti slovenské; sdružení obou těch ideí je předmětem básně.

Ze života lidu pootavského jest konečně čerpána také idylla „*Běla*“ (vyd. v „Osvětě“ r. 1882., zvláště r. 1886.), kde obětavá láska matčina k chudobnému choti a dítěti v trpké zkoušce jasně se prozrazuje, začež konečně odměny dochází; děj čerpán ze skutečné události na zámku v Pootaví.

K utrpení lidu českého a jeho bojům za víru po otcích zděděnou, jež vedl v krutých dobách války třicetileté, vztahuje se epická báseň „*Za volnost a víru*“ (vyd. v „Osvětě“ roku 1881. a illustrována r. 1883.). —

Kromě těchto sbírek a větších básní obyčejně o sobě vydaných uveřejnil Heyduk ještě veliké množství jednotlivých básní menších v různých časopisech,

popsal část Šumavy v illustrovaném díle „*Čechy*“ a působil také literárně v oboru bájesloví slovanského.

Ve všech jeho duševních plodech jeví se znamenité nadání básnické, vytříbený smysl pro dokonalost formalní a snaha vždy k tomu se nesoucí, aby se básně jeho shodovaly s naším duchem národním, aby to byly básně skutečně české. Proto také všemi těmi básnickými spisy dostalo se literatuře naší novočeské značného obohacení a Heyduk tedy platnou měrou přispěl k vyplnění programu, jejž si zprvu hned vytkla družina mladých básníků, k nimž také od počátku náležel.

Píseň historická, již tuto ve druhém (rozšířeném) vydání naší studující mládeži podáváme, vydána poprvé r. 1877. v „Lumíru“ Sládkově a líčí nejslavnější vítězství hrdinského krále Přemysla Otakara II. nad Uhry a jich spojenci *u Kressenbrunnu r. 1260.* dne 12. července.

Podnět boje podle „Dějin národu českého“ Františka Palackého (II., 1., str. 32. sl.) byl asi tento:

Roku 1254. učinil Otakar s Uhry mír, do něhož pojati byli také sestřenci jeho Oldřich a Filip, bratří korutanští, synové Jitky, sestry krále Václava I.; onen z bratří býval vladařem krajiny Břetislavské, tento nejvyšším kancléřem v říši české. Oldřich

Lekovský, arcibiskup salcburský, jehož diecése sáhala i do Štyrska, Uhrům r. 1254. z části postoupeného, učinil r. 1258. branný spolek s králem uherským Belou IV. proti těmto bratřím korutanským. Roku 1259. pak vpadlo vojsko uherské vedením mladšího krále Štěpána do území korutanského a krutě je poplenilo. To pokládal ovšem Otakar za zrušení míru z r. 1254. a žádal zadostučinění. Uhři je naprosto odepřeli a nepřestávali také páchati jiné křivdy v krajinách Otakarových, z čehož s nimi vznikly nové rozbroje a války.

Také obyvatelé Štyrska byli s vládou uherskou nespokojeni a utíkali se k Otakarovi o pomoc; k nim přidali se též Rakušané a zvláště přední z nich, hrabě Ota z Hardeka. Otakar slíbil jim svou pomoc, a tu oni beze všeho cizího přispění za jedenácte dní vypudili ze své země krále Štěpána i všecky uherské posádky. Toliko ve hradě Ptujském zůstala posádka cizí, kde kromě toho bydlela také Štěpánova choť z rodu Kumánův. Z toho vzplanula krutá válka mezi Čechy a Uhry, jejíž rychlé vypuknutí jen poněkud zdržela krutá zima. Záhy však na jaře r. 1260. hrnuli se četní zástupové z obou říší proti sobě, a již v březnu toho roku svedeno bylo při hranicích několik krutých bojův. Oba králové bojujících stran, Otakar i Bela, byli také u svých vojsk na dolním toku Moravy. Brzy však nastal v obou táborech veliký nedostatek potravy, tak že protivníci

nuceni byli učiniti příměří až do dne 24. června. (Letopisy české vypravují, že toho roku osení utrpělo i vinice i ovoce na stromích něco suchotou, něco krupobitím ve mnohých krajinách.)

Zatím snažily se obě strany, aby co možná nejvíce vojska ve své zemi sebraly, a jaly se také v cizině různých spojenců v hledati. Uherskému králi přispěli ku pomoci především jeho zeťové, Boleslav Stydlivý, vévoda Krakovský, a Rostislav Michajlovič, kníže Haličský, kromě toho jiní menší národové. Také Kumáni čili Polovci (Plavci) byli v jeho vojště a Tataři, s nimiž se byl Bela r. 1259. spřátelil; ba i Turci Chovaresemští, kteří se tehdá již byli do Evropy prodrali, poslali mu několik zástupů. Celkem měl Bela ohromné na ty doby vojsko asi 140.000 bojovníků, kdežto Otakar sebral jich asi 100.000, mezi nimi 7000 českých jezdců pod vedením nejvyššího purkrabího Jaroše z Poděhus, kteří byli i s koňmi železem oděni a k úplnému vítězství českému nemálo přispěli.

Rozhodný boj, jejž Heyduk v písni své líčí, sveden byl dne 12. července. V celém téměř postupu přidržuje se tu básník podání historického, jak obsaženo jest v dějinách Palackého a jak se nám zachovalo hlavně v jednom z pokračovatelů Kosmovy kroniky. Pokračovatel tento byl zajisté svědkem souvěkým, jest o událostech většinou dobře zpraven a liší se také od jiných tehdejších letopisců vyšším

slohem. Podle všech známek, jež lze vybrati z kroniky, náležel k duchovenstvu kostela Pražského, v němž se tou dobou několik letopisců českých vyskytlo. (Vydání této kroniky s překladem českým *V. V. Tomka* jest v Pramenech dějin českých, díl II., str. 308—335.) Toliko část básně o zajetí a propuštění vůdcův přijata z jiných podobných skutkův Otakarových, čímž chce básník šlechetnost jeho vyličiti.

Verš básně jest tak zvaný epický rozměr slovanský, verš to desítislabičný, pentapodie trochejská nerýmovaná, s přestávkou po druhé nebo třetí stopě.*)

*) Připojené ku konci poznámky týkají se hlavně stránky historické, pokud se nám vidělo potřebno blíže ji objasniti.

Vstup.

Oj, jsi ty muj národ bohatýrský!
ukájený písní sladkým zvukem,
uspávaný pernou křivdy trestí,
probuzený pravdy celováním,
vyzbrojený práv posvátnou zbrojí! —

O tvém boji nechať zvučí píseň,
o vítězství nad zátopou vrahův,
nechať zvučí po zpusobu dávném,
na pochvalu předkům, příklad vnukům,
na stud nepřátelské chvástavosti.

PISEŇ.

Co že letí tamo od východu?
Mračno-li je zlobné, setíhubné,
suť třesoucí z průlomů svých žhavých,
či-li bouře křídel nedohledných,
či snad úpol vichrův rozkacených,
prach nesoucí z rozžhavených pouští,
či mhla těžká, těsně balvanitá,
zem dusící, matku svoji rodnou,
či smrť černá, v sluji vylíhnutá,
dýchající nákaz siným retem?

Není mračno ani bouře příval,
Uhři jsou to množstvím k nespočtení,
není písek žhavý dálných zemí,
ale Hunův černá chumelice,
není bouř ni vichor ostrozubý,
ale vytí běsných Sikulíkův,
není mor kdes v slujích vylíhnutý,
ale Plavcův křepké najíždění,
není mlha těžká, balvanitá,
ale zrady jestřáb obrovitý
nedohledné kruhy křídly krouží,
písně chat a sadů pěvce plaší,
blaho lapá v ocelité spáry.

Bela jest to, Maďar věrolomný,
Bela drak, jenž z výmolu se nese,
urozený zkázonosnou bouří,
zpitý zhoubou rozkacené řeky,
třepotem svých křídel suje zkázu,
budí svár a zlobu sotva spící.
okem mutno proudné zdroje kalí,
úsměvem zdroj studnic vysušuje,
dechem zžehá rozkvět stromů v luze:
různicemi šípy v brázdy seje,
mluvou děsí zpěvné ptáky hvozdův,
tíží vozův vzdýchat nutí země,
ržáním ořův syté mraky trhá,
chřestem zbraní plaší v skalách supy,
těžkou hrocha nohou dusá nivy,
vozným kolem prst roznáší ornou.

Hynou vlasti zármutkem a strachem,
pláč a bída protékají kraje,
pohromy a strasti drtí země.

Přišelť Bela mstivě lakotivý,
přišel kradmo jako medvěd k oulu,
aby shltal dílo jarní píle,
aby rozryl naplněné plásty,
aby zhubil vyrušené včely;
přišel s vojsky — pravěkými bory,
v jejichž stínu kypré vadnou nivy,
přišel se Štěpánem, mladším králem,

s mladším králem, nezvedeným synem,
s Alprou pustovládcem kosookým,
se záplavou Plavcův lidodravcův,
jimž dci vlastní ženou po zákonu,
nájezdnictví živobytí zdrojem,
lup a vražda praoteckým řádem;
přišel s Rostislavem Mstislavičem,
který proto jenom žezlo třímal,
by jím rval a tepal žírnou Mačvu,
Srbska díl, kde zlaté rostou klasy
výš než jezdec, v třemenech když stojí,
s helmicí i s chocholíkem v hrotě,
přišel s všemi zlotřilými zeti,
zeti svými, Čechům nevěrnými,
i s nestoudným Stydlivcem krakovským,
znovu sváděje, by třen byl znovu.

Přemluven i Romanovic Daněl,
jehož plzná odkájela Halič
šumáním a dumkami svých lesův,
i Vasilko, bratr jeho chrabrý,
i syn Lev, Lvov čarující v poušti,
i Lenčinský Lešek, Piastovec,
i tisícník Jiří, vojska v čele.

Přirazily také šelmy k Bele:
Besermíni od Černého moře,
Kumáncíků bratří stejnorodí,
Turčínové po kořisti jdoucí,

vraždu v rukou, závisť v žluté líci,
červem v srdce Evropy se vlekší,
i Burundaj, psina Tatařina.

Roste, roste Uhrův síla silná,
v širou dálku, ve dalekou šíři,
od hor jedněch až po hory druhé;
přibývá jich, v jeseni jak noci,
přibývá jich, za vesny jak prachu;
viděti jich nevídané kroje,
slyšeti jich neslýchané řeči,
však ne řeči, ale ryky ryčné,
ryky dravčí, kletby divopusté.

Sto čtyřicet tisícův má Bela,
sto čtyřicet turův neukrotných,
každý tur je o tisíci hlavách,
každá hlava — brlohem je vraždy.

Stojí tuři čely k české slávě,
vzdorně stojí, do šířky se šíří,
v dálnou dálku rozkládají plece,
tlupa s tlupou rameny se těsná
jako hora, když se druží k hoře;
s pahorku se posouvají v luhy,
Morava kde zpívá ladnoboká,
písně zpívá, Mijavičku zkájí,

Mijavu, svou dcerku rozplakanou,
a své prsí bílou pěnou zdouvá,
jako panna hrdlo perel skvostem.

Strou se Uhři jako sršňův roje,
strou se vrchem, strou se údolinou,
strou se po řece i po úvale,
chtí vlasť skáceť s vysokého stolce,
bystřeň síly rmoutiť divým okem,
bílou řízu rudou třísniť krví,
slávy studnu vypiť přilbicemi,
rozvátť blaho zamávnutím štítův,
proudnou sílu rozkropiti meči,
poděliti rájem děti vlastní
v truchlivosť a tesknosť všemu lidu.

Stojí vojska česká Lávy kolem,
mhlou kde teplou ovívá se Dyje
v rokytnatém uhostěna loži,
kde svou rukou bílou, perlotvornou
Rakous tvář i Moravičky hladí,
jako matka v prostřed rodných dětí,
tulících je na zháraná ňádra;
stojí na návrších nevelikých;
osuli je u večerním tichu,
jako sruby holubové siví,
rozpjali se statečnými křídly,
od stran od všech k středu sáhajíce.

V středu vojska sokol bystrozraký,
Otakar král, s Marketou svou chotí.
Maultaši jež po hradu se zove,
s Anežkou, svým sličným Palceříkem,
vnadnou dívkou, stepilého vzrůstu,
květnou snítkou Kunrinkova kmene;
její úbor junů po způsobu,
lehký mečík po boku se houpe
s čepelíkem modře ukaleným,
s jilcem zlatým, s pochvou vykládanou,
její oči — dvé blankytných nebí, —
zřítelnice — dvé májových sluncí;
kamo vzhledne, všecko krásou plane,
jako moře zlatým kouzlem zory.

I dva biskupové ve průvodu:
pražský Jan a Bruno olomucký,
bedra obou zlatem přepásána,
moudré hlavy obou plny květu,
jak dvé štěpův za políbku vesny:
též Vok z Rožmberka, dlouhobradý,
kniha práva, žezlo štýrských zemí,
od bouře kdys přiučiv se mluvě,
žárům oka od jásání blesku,
hlava Růže, říše rámě pravé;
jemu po bok junáci i muži:
Heřman milec, sokol bystroletý,
s leknem srdcovitým na pavéze,
Ratmíř z Krasikova, vzdorný v seči,

Ojíř, krotič Fuldenského kněze,
i pan Vilém, větev bohatýrská,
jehož praděd postrachem byl jihu,
z bran milánských vyjev na půlkoni;
Purkart, strážce zvíkovského hradu,
objatého dvojí řekou šumnou,
ostražitý Boreš z Ryzmburka,
v jehož brvách věčný mrak se těsná,
ale v hlavě klidno vždy a jasno;
Zajíc Valdek, tuří hlavu v štítě,
nad lva bujarého udatnější,
Sirotkové z Drnholce, dva bratří,
otcem jeden druhému i synem,
Oldřich z Hradce, Ojíř od Lomnice,
bratrovci dva ocelitých plecí,
ukovaných nepřátelským hněvem:
a kmet Budvoj z krumlovského zboží,
jehož synem Záviš růžoústý,
čarující zpěvem rosu v perly,
povzdech dívčí v poupat libodechy,
zážeh přízně v lásky políbení,
hochy v muže, muže v bohatýry,
bohatýry na hrdiny měně.

U každého rozum — sokol sivý,
u každého srdce — holub bílý,
u každého oko — orel bystrý,
u každého rámě — topor pádný.

Posul Perun čelo spoustou mraků,
zaškaredil obrvím i lícem,
zahlaholil zajíkavým hlasem,
blýskal děsně zkrvavělým okem,
sypal oheň z plamenného rohu,
metal hněvně zklikatělé střely,
střely zlaté z rachotného toulu,
bičoval zem rozpoutanou kšticí,
černou kšticí, úlichou zlých mraků.

Štěpán králík, piskle na rozumu,
sup klektavý hojné po kořisti,
utkati chtěl českých hrdin řady.
lesklé vlny železného moře,
než se ony na ráz shluknou v jedno,
než se srazí v příboj jemu zhoubný.
Přeplavil se tajně přes Moravu,
pádil vzhůru do kolébky Čaje,
ukryl v roklích havran černá hejna,
šeré vlky do údolních slují.
hnal voj přední k branám pevna Stožce,
dráždil v Stožci tábořící Čechy,
jako střeček tátošíky dráždí,
třel a týral nájezdem svým škůdným,
až je zvábil lstivě z hradeb v pole.

Vyrazili Češi v houfci malém,
vyrazili, netušili zrady,
padli vrahům do nástrahy liščí.

Podlosť Plavcům horské rokle střehla,
chabosť léčky vázať přiučila;
úskočnosť jich vévodila četám,
ze čtyř stran se vyrojila v Čechy,
valila se ze všad v síle silné,
vtrhla na ně tygrem krvookým;
zabila jim smělé vůdce v čele:
Hardeky i Kadolta i Krafta,
sešipala statnosť bezostražnou,
povraždila nedočkavosť mečem,
zatlačila polovici štítem,
povalila polovici s koňův,
urubala jatým bujné hlavy.

Hodovali biskupové s králem,
hodovala králová i páni;
přitíh' posel na komoni ručím,
přišel v síně, nehodu by věstil.

Povznášel král Čechů zlatou číši,
však když slyšel, vína neokusil,
neokusil vína, svraštil čelo,
neokusil biskup, pán ni sluha;
nedbajíce utížených stolův,
pláty upjali si k mocné pleci,
meče k boku, přitužili pásem
dali přilby na klenutá čela,
sedli rychle na řehotné koně,
pospíchali ku pomoci druhým.

Bodli oře do mladistvých ledví,
hned sypaly nozdry oheň proudný,
hned metaly oči živé střely,
hned jich nohy letmo vzduchem pluly.
Létli, létli tiše pod mlhami,
létli jako sokolíci k hnízdu,
stíhajíce krákající vrány;
čím víc létli, tím víc rostla síla,
tím víc oko jiskřilo se hněvem,
tím víc prsa zvédala se vzdorem,
tím víc srdce po odvetě prahlo,
tím víc ruka tužila se silou;
líté stihli na rovině dravce.

V ráz se Uhři sestrojili v odpor,
v ráz olehli vrchův sklonky prosté,
ukryli se dvakrát sudlicemi,
dvakrát sudlicemi, třikrát štíty.

Pustili se Češi v útok sklonkův
ostrým kopím na ratišti tuhém,
břitkým hrotem ocelových mečů.
Náhle v nebi z mráčkův mrak se těsnil,
nes' se zvolna nad temena Čechův,
jako havran na větrech se šířil,
šířil se a vzrůstal v hrubém těle,
tučí jal se pomáhati zrádným,
rozlítil se proti Čechům kruto,
rozkatil se hromem, hrozně bouře,

blesky sypal z rozjívených očí;
vyronil zlou duši z černa těla,
chrlil zlícen příval vody spoustný,
svážel prst, s ní jezdce s vršku dolů
stopil po plec v nakypělém bahně.

Nelze Čechům na Maďary k předu,
není rychlosti již v ořích nohách,
nebezpečno Uhrům k předu v Čechy,
není mužné síly v liščí pleci;
prchá pružnost z tětiv pevných lukův,
chabne krutost boje tu i onde,
tuchne sykot střel a hvízdot mečů,
všecko hněvně v tábory se vrací.

Těžce Češi z blat se vybrodili,
těžce nesli nehodu tu krutou,
dnem i nocí strážili svá pole,
dnem i nocí tužili své oře,
boj chystali za nástrahu hadí
na odvetu stejně krvebrodnou. —

Volá orel zlatý druhy svoje,
druhy svoje — bílé sokoliky:
volá král svá knížata i vůdce,
urazuje útok ostražitý,
nepřítel než vsi a města zžehne,
než roznese na kopytech luhy,
než vyplení chýše, zloupí chrámy,

než poruší žen a dívek ctnotu,
než urubá nemluvňátkům hlavy.

Modleno a hlaholeno k Pánu,
svaté kopí v tábor přineseno,
svaté kopí světce Václavovo,
bílá korouhev naň připevněna,
na ní zbožné kníže v lesklé broji,
v zlatotkaném plášti s štítem v ruce.

Vlála korouhvice třepotavě,
vlála jako labuť bílým křídlem,
nesoucí se nízko pod oblaky,
osvěžena skvostem ranní rosy,
ozářena svitem mladé zory.

Vrchu nebes dostoupilo slunce,
zjásalo se nad Moravou řekou,
v drobnou peřej nasypalo zlata,
do rubínu rosu travin zžehlo,
proměnilo jesep v jiskry ohně.

K Moravě se hnula vojska česká,
zastavila na rovině dálné,
na rovině šíré, rozložité.

V dálce Uhrův víc než mrakův v nebi,
pod jich tíží zkvetlá niva sténá,
skála vzdýchá, hora listí roní;

tuchne veselení skřivánkovo,
řídnou špačkův hejna přeletavá,
ochabuje v lukách kněhot čejčí,
tichne hovor kavek uplašených;
sténá země pod útěží Uhrův,
duní jako v hněv zavilé moře,
moře dálné, v břitká kopí zduté,
rozvlněné v šiky nájezdníkův,
zmetešené rozkacenou vášní.

Střeže Maďar malá česká vojska,
střeže hroznýš okřídlencův hnízdo,
hlídá, by se nevyvedli záhy;
jako drak je hlídá sedmihlavý,
roztahuje odrápená křídla,
z divých očí rudým ohněm blčí,
blčným ohněm ptáky omamuje,
čeká, až mu sami v hrdlo letí.

Střehou Češi hada velikána,
střehou ostražitě klamy dračí,
střehou každý pohyb hruba těla,
každý pablesk šupin štítorostlých,
každé zajizlení ostrých očí,
každou stopu v prachu kotoučení:
vidí slohem tělo neobratné,
vidí křídla délkou nemotorná,
široké, leč prázdné uvnitř čelo,
důvěrou se ohrazují ruče,

v hloubku ryjí pod Ogrunem půdu,
pod Ogrunem na Rusavé řece,
staví hráze ocelovým vlnám,
vlnám rychlotokým, vlnám dravým,
Tatařínům, Sikulům a Plavcům,
staví hráze, příkopy a náspy,
za hrázemi dvouřad spížních vozů,
před hrázemi trojnásobné stráže.

Nechtěl Maďar udeřiti v Čechy.
nechtěl křídel polámati vzletných
ani čela o zdi zkrváceti,
chtěl, by Češi z hrází v pole vtrhli.

Nevtrhli však, marna lstivosť liščí,
bez počinu stojí vojska obě. —

Zmrzelo se Čechům otálení,
zdusilo se králi těsné sídlo,
znechutila napěněná číše,
chabé loutny lichot rozmazlený,
turnaje a klání kratochvilné;
poslal Otu do tábora k Bele,
Otou Bele vzkazy posílaje:

„K čemu jest nám, Belo, zaháleti?
Jsi-li hotov, vyjdi na rovinu,
nechci brániť řadění se tvému,
ani káceť les tvých kopiníkův,

ani hradit čet tvých veletoky,
pokud zora dvakrát nezjeví se,
po dvakráte západ nezbrunatní,
po dvakráte měsíc neuhasne,
měsíc siný, měsíc štihlorohý,
ty-li nechceš, já učiním prve,
mužně-li se hodláš vázat druhým!“

Přijal Bela vzkazy Přemyslovy,
vstříc si vyšli v prostřed pole oba,
spřísahali vše, co umluveno.

Vložil Bela ruku na kříž lesklý,
na kříž svatý, vojska svého v čele.
za svědka se dovolával Boha;
na korouhev přísahal král český,
na hrot její svatý, ryzozlatý,
za svědka se dovolával Boha;
přísahalo panstvo Čech i Uher. —

Chvátal Štěpán Kumán dnem i nocí,
mostem valným břehy snoubil říčné,
mostem okovaným, rozložitým,
po něm lehce těžkým spěchat vojskům
jednou řadou mužům dvěmecitma,
polovici jezdcův bokem k boku,
ve zápětí čtyřem vozům v šíři;
chvátal, spěchal, nebylo mu stání,
prvý dřív, teď dusaje břeh druhý.

převáděje vojska nekonečná,
kressenbrunnský týn kde kraji vládne,
vládne kraji vlnitému kolem,
sám jsa vlnou smělej u výš zdutou,
sám jsa vlnou mohutnějších plecí
temenem jen nad ostatní vyšší.
Vojska stála. — Den vstříc noci kvapil,
noc ve náruč dne spěchala s touhou,
potkali se na polovic cestě,
podali si oblakové ruce,
v mlhovité vinuli se loktí,
líbali se lichotivým vánkem.

Spočívala klidně vojska česká,
kojila se přisahaním svatým,
žičila se bezpečím a mírem,
jak se stalo po úmluvě králův.

Řadila se tajně vojska vrahův,
přikradla se úskočností k předu,
jak se stalo po návodu Pišty.

Vlkem Štěpán po kořisti toužil,
přerval smlouvu věrolomnou zradou,
lstivě vpadl do leženi Čechův,
vpadl dřív, než Češi pohotově,
dřív než stráže lestnost znamenaly,
dřív než v odpor síla slit se mohla,
dřív než křídly tělo krýti mohla,

dřív než různé seřadila sbory,
rozptýlené v kvapném šikování,
dřív než vzdorem v hradbu vzrostla živou,
aby rodnou zachránila slávu.

Víří bubny, probuzeny hněvem,
troubí trouby, zhlaholeny pýchou,
skřípou korouhvice větrův sporem.

Třpytí helmice se polských vojův,
rdí se rudé štíty Danělovy,
lesknou pancíře se Piastovce;
slétají se jestřábi a supi. —

Kvapí Štěpán v Plavcův divém vytí,
najížději Plavci v lomození,
zloba v před, svár po boku jim skáče;
vadne tráva žalem rozechvěna,
kloní stromy zarmoucením hlavy.

Vráží Štěpán v překvapené Čechy,
obetkává neuvité šiky,
netušeným nárazem je tříští,
tepá zápasníky bezoporné,
tíhne dravec k středu českých plukův.

Bdí Otakar v kruhu Železitých,
na vše strany blýská oka bleskem,
pod korouhev ruče volá vůdce,

vyroňuje ze rtův zlatá slova,
radí, káže, velí na vše strany.

Zableskla se v odpor kopí česká,
stavěla se pevně k odražení,
snížila se rychle do příklonu,
odrážela dřevce nájezdníkův,
ostrým hrotem v útočníky trčí.

Sklonil Jaroš korouhev svou k zemi,
sklonil ji a zamával pak statně:
zajásal lid pod korouhví svatou.

Srazily se nepřátelské řady,
srazily se poloduté štíty,
srazila se hrotovitá mračna,
blýskala se v mračnech jasná kopí,
dštily z pevných lukův svištné střely
hřměly meče o kované přilby.

Tuhý náraz, tuhé odražení,
obé roste přesilou i zdarem,
nikde postup, nikde ústup zdatný,
vše, jak do skal utěsnaná řeka. —

Kvačí Sikulové prostouzdí,
třesuté jak mračno klasodrtné,
kolíbané dujných větrův smečkou;

Sikulové, dravci jako Plavci,
přioděni koží skosmatělou,
plné touly na plecech jim chřestí,
sto jedových smrtí v každém toulu,
závisť sedí lukův na tětivě,
v šavlích krvelačnosť upírova,
v očích hrůza děsně roznícena,
v hrdle ržání rozkypělých vášní.

Vznáší Otakar se v sedle zlatém
vyvýšený, vojům k předu velí.
„Vizte“, volá, „na korouhev svatou,
svaté kníže bojuje nám v čele,
vzdornosť dává do železných platví,
chrabrosť leje v ocelitá prsí,
jarosť sype do junáckých paží,
starým mládí, cti podává mladým,
zlatým ohněm plamení vše zraky!“

Ajta, v slunci korouhev se leskne,
z hrotu záře čarovná se prýští
jak zdroj světla, živícího světy,
jak myšlénky v bohorodé hlavě;
nad korouhví holubice bílá
se stříbrnou šíjí, zlatou hlavou,
roste silou na sokolův krále,
na bílého královského orla,
poletuje krásou zlatohlavce.
Mohutný je rozmach křídel lesklých,

kryjít křídla tábor Čechův celý,
jakby oblak z jihu v sever jdoucí,
jemuž slunce drahý purpur dalo,
purpur skvostný, zlatý na pokraji,
přikázavši: „Chraň od zkázy Čechův!“

Zraduji se Češi z toho velmi,
zraduji se ze znamení dobra,
pějí hlasem zvučně převelebným:
„Hospodine, Kriste, pomiluj ny“.
čekajíce nával nájezdníkův.

Klopotem se Uhři hrnou v Čechy
v polokruhu, sestrojeném strážně,
zlosť jim kypí ze širokých lící,
vášně plný zor se smýká hadem,
šírem v nitro odpůrcův se bodá;
výheň sálá z úzkých, šikmých očí,
poběsilosť zpitá z úst jim dýše,
vražda silnou pleci v pospěch trhá,
žízeň po loupeži v před je žene.

Výskal Maďar s Turkem, Tatar s Čudem,
rozproudil se uvolněnou vášní,
dral se k středu v klnutí a vytí;
vlčno bylo za bílého rána.

Třeno, bito. Češi jako chlumy,
když je černé obklopily chmury;

Besermínské křivice jak blesky,
vzpurně odskakují od ručišťat,
divou zlostí ostré cení zuby,
o kované pavezy se tupí,
otupeny o puklíř se lámou
a železnou stěnu Jarošovu.

Marný příspěch lačné soptivosti,
marný vrahův náběh k českým bokům,
o hruď „*Železných*“ hněv křídla trhá,
o plec vzdornou hlavu vztek si tříští.

Chladný ostrah stojí Čechům v čele:
stojí klidně zakořeněn v půdě,
nehýbe se, jen když ruku vztáhne,
vztáhne-li však, vztáhne k uderení,
udeří-li, hlava odskakuje,
odskočí-li, v krvi trup se topí.

Na tisíce Uhrův porubáno,
z nízkých sedel hněv je seče dolů,
jako rolník seče kosou žatvu;
na tisíce černých vzlétá duší,
straší pole visutými mraky.

Na nový se útok Polák chystá,
raby Turkův robí ze svých dětí,
s Plavčíky se mísí půlkoňáky,
stiská v dlaních ostré kopenice,

dlouhé dřevce, čepelíny krátké,
zpívá svatou píseň k Matce Boží.
by pomohla bíti rodné bratry,
by chránila pohan spoustu dravou,
zchyluje se k předu, bodá oře,
v tlupy české ženě stejnoplavně,
ale hanba nad hlavou mu tíhne.

Káže Jaroš ustoupiti voji.
mírně jezdcům uvolniti velí,
obrátiti polovici čelem.
v týl padnouti sečmo polovici,
ovinouti smělce plátem živým.
Plát vždy tužším, těsnějším se stává,
čím víc mečů v jeho ocel buší,
čím víc jisker od čepelův srší:
v pasti váznou samolibci zpupní.

Zamávali Uhři svými křídly,
osvěžili křídly chabé tělo:
zřídili se znovu proti Čechům,
by sprostili polské ratišníky,
kalenými šípy v Čechy srší.
Alpra s chánem šípy zlacenými,
každý šíp se o „*Železné*“ láme.

Pozvedla se ruče svěžest česká,
udeřila lestným hadům v čela,
vzepjala se šerým vlkům v boky,

korouhvemi v tuří týl jim zašla
třepotala křídly otužile,
obkružila dravcův tělo černé,
obkřídlila jako orel káně,
tiskla tělo tiskem tuhým tuze,
nepopřála volnosti ni dechu,
mstila křivdy na zpěvavých ptencích.

Marně Polák v tuhou tepe spáru,
marně Alpra klínem četných davův;
marně stéká okované hradby,
marně Romanovič Alpru sílí,
marně rovná Besermínům cestu,
marně dláždí junáckými těly,
pevný opor Čechův bohatýrův.

Uvolnili Češi okamžikem,
přilákali Uhry do průlomu,
srazili se okamžikem v jedno,
Moravan a Čech, dva proudy bystré,
strhly Alpru vln svých do úpolu,
sporáželi zápolením oře,
umačkali oři vlastní pány.

Z tří stran Turek sténá, liščí fena,
z tří stran černá Madařina psina,
z tří stran Plavčín lstivý, závistivý.

Aj, kdo tamo v oružení zlatém
za sto chrabrých hrdinův se brání.
skvoucí přilba bystré kryje čelo,
lesklý štít mu silná kryje ňádra,
síla ňader pyšnou hlavu zvédá:
zda-li bůh je války právochranný,
Radhost-li je s plamenitým mečem?

Není Radhost s mečem sedmižehým,
nekryjet bůh pancéřem svá prsí.
božskou tvář mu nepokrývá hledí,
nemá v ocel skryto pádné rámě:
král je Český, pýcha dálných zemí:
jeho rozum půl Evropě štítem,
oko sluncem křivdou zubožených,
tuhé rámě tří národův silou:
před ranami jeho hrom se stydí,
závistno je nebe klenbě čela,
kde myšlének orlové se líhnou
na temeni skálopevné vůle.

Zlíceným hle! mečem drtí vrahy,
deset smrtí jedním švihem dává,
o helmice polských knížat zvoní,
o šavlice Turkův mečem jiskří,
jiskrami jim v jiný život svítí,
okem bodá, brvami je straší,
lesklým štítem sype na ně hrůzu;

Sikuliky, Plavce v útok tiskne,
havranité kosmáče jim seká,
s kosmáči též sšišatělé hlavy;
od ramene pravice jim rube,
půlí Čudy od vrcholu v sedlo,
půlí Maďaříky z boku k boku,
od těl snědých odvívá jim duše,
vrže trupy v potřísněnou trávu,
drtí chomolivce dotíravé,
jako bouře drtí dřeva v hoře,
jako vichr na záchvatné žatvě,
když mrtvoly stromův v chlumy kupí.

Tisíce jich porubáno mečem,
tisíce jich probodáno hrotem,
tisíce jich uděřeno střelou,
tisíce jich zbito meče týlcem,
tisíce jich zardouseno strachem;
krevné vlny polem v šíř se valí.

Pišti Turek, úpí Maďar žlutý,
modlitbičky Polák odříkává;
vše, co z tří těch živo, z boje pádí,
utíkáním záložníky plaší,
tříští pevné Daniela sbory,
práší Lvových pračat četné řady,
povaluje šiky Rostislavce,
trhá silné hradby Vasilkovy,
zabírá sbor tisícníkův chrabrý,

žene v popřed, tlačí na pořičí,
povaluje jádro všeho středu.

Patří Bela na boj vyděšeně,
zří porážku z nádherného stanu
o tyčích všech z kovaného zlata,
pokrytého krumplováním drahým,
vidí úprk četných Uher vojův,
zří, jak postrach v siných vzrůstá lících,
zří, jak bázeň mužstvo s koňův metá.
strnutí jak poulí šikmé oči,
baba zoufalosť jak ruce váže,
hanba nevěstka jak hlavy kloní,
třas jak béře křivice a touly,
běs stižuje týl jich ukloněný.
boží hněv jak pomatence honí,
smrť jak váže jazyk zlolající,
potupa jak nízká ryje čela.

Lomí rukou Bela, vlasy ruje,
bije sivou hlavu, dupá zlostí,
že se podval siré zemi třese,
rubíny a perly z vousův škube,
s beder roucha pestrá, opás zlatý.
trhá zlatou čapku s vetchých skrání,
sobolinu se širokých plecí,
svíjí se a řve jak medvěd horský,
krocen-li je žhavou tyčí z kovu.

„Zastav, Pišto, moje četné pluky,
zastav Tatařiny, pouště syny,
zastav Poláky mé, Krakováky,
zastav mi je pluky nezbitými,
zastavíš-li, dám ti žezlo svoje,
kouli říše — samé diamanty,
svatý meč dám, korunu dám s hlavy;
jsi ty v Uhrách králem mladším, druhým,
prvním budiž, poslušen tě budu,
půl máš Uher, druhou půl dám taky.“

Štěpán, vlče pustou odchované,
spěchá, příboj umírnit chce srázný,
v smělý náraz smělé vede pluky,
hrotné šiky chrlí proti Čechům,
staví jimi hráze živé řece,
živá řeka živé hráze trhá,
z potrhaných hrází rostou nové,
nové hráze nový béře příval.

O krok nechtí nazpět čeští lvové,
napřed chvátí o sto krokův mžikem,
v popředí Vok z Rožmberka smělý,
Bavor ze Strakonic v pravém boku
a z Valdeka Zajic v boku levém.

Zvedá Vok se v úsilovném tření,
jeho oči jako živé střely,
jeho hlas — hlas mnohého je lidu:

„Neživte těch dravcův klektajících,
nač jim žíti světu na potupu,
naložte si ukované střely,
zalučte jim znovu přímo v srdce,
uderte jim za plece vším kopím,
polamte jim dlouhá kání křídla,
posekejte vlčí jejich šíje,
stíhejte, jak sokol stíhá kavky,
do lebek jim zákon práva vtlucte,
vytepejte běsy z tuřích hrudí,
mstěte svých, již na bojišti leží,
čiňte jim, jak na nás zamýšleli,
beřte žeň, již zaseli si sami,
ovoce si beřte jaré práce!
Vizte, tamo z kopí les již prchá,
v nitru lesa Štěpán ukrývá se,
babou stal se v konec zápolení;
za mnou, za mnou k lesu, kde se skrývá,
skácíme ho, uklestíme vršky,
usečeme rozložité větve,
rozštěpíme drsná jeho dřeva,
vymýtíme výrosty i mlázi!"

Hněvem hnán Vok padá na Štěpána,
seče zdatně v polské ratišníky,
ryje v šiky jako bystřeň v skály,
proráží jich boky ocelové,
poltí mečem holé Tatar lebky,

klátí hrotův deset jednou ranou,
dvakrát deset druhou, půl sta třetí,
klestí cestu junáckému proudu,
stane před králíkem rozmach zdáli.

Staví se mu Štěpán čelem v čelo,
křivou šavlí Voka tkáti chvátá;
odráží Vok náraz šavlí křivou,
bleskem meče soka s koně sráží.

Úpí Štěpán, žalostivě úpí,
úpí všecko, s Štěpánem co stojí;
kdo jsou kolem, ruče s koňů skáčí,
za padlého sterá žití kladou,
kryjí k zemi sraženého krále,
životy ho kryjí zhrzenými,
obklopují červenými štíty,
sudlicemi, oštěpy a meči,
ohrazují zlacenými pláty,
unášejí v středu prchajících.

Tříští Uhrové se neústrojno;
kleslí srdcem, jako ženy chabé,
nechávají trusnou kořist v poli,
odhazují oštěpy a luky,
odvrhují krzna potřísněná,
odpínají pozlacené pláty,
kryjí v ruce porubané hlavy,
uhánějí poběsilým honem;

povalují koni vlastní pěšce,
pěšci jezdcům v utíkání brání:
o překot vše vespolně se hlití
jak kumisem zpito do šílení.

Zajásal král Český u vítězství,
k Jarošovi obrátil se řečí:
„Nuž Jaroši, vojvodo můj čacký,
s hvězdou v štítě, s jasným sluncem v hlavě,
zahraď pole v kov oděným plukem,
zavři meči jeho bránu širou,
zahrazené sudlicemi zorej,
sítí střel ta hejna lapni supův,
nežli zdují zpelichalá křídla,
zorej svými pole po vývratu!“

Spěchá Jaroš s „Železnými“ — s pluhem —
tiskne tuho Plavce lidodravce,
zlé Kumány, krákoravé vrány,
Krakováky silné, bratrobijné,
Tatařence, divé ohňoplence,
sveřepého chána, Bizurmana:
plaší roje posledních střel žhavých,
mračna černých vln a vlny mračen,
zahání je v cesty křivolaké.

Nelze stíhat „Železným“ chvat Uhrův.
těžko se jen valí, jako skály,
balvanitým šinouce se tělem;

Vok však hotov právě touže chvíli,
s lehkou jízdou ku posile spěchá,
nahrazuje, Železným co nelze,
z boku srázně na Uhry se řítí;
za Vokem hned Budvoj sivohlavý,
za Budvojem Záviš, pěvcův kníže,
za loutnu meč vyměniv si pádný.

Čeho Jaroš tíží nezachvátil,
trhá Vok svým lidem prudkoletým,
bije Uhry, černé pominulce,
o hlavu jich dravou zpupnost krátí,
rve ostřižův hejna klektající,
mečem dlouhá přisekává křídla,
omračuje hordy Besermínské.

Prchá Uhrův houfnost prostohoufá,
Tatarův a Turkův množství velké,
posedlina tří království dálných,
hněvoblčnost knížat bezpočetných,
prachu oblaka že zvédala se,
jak když bouře v poušti řádí zlotná,
žhavou rukou písek metající.

Oněmuje hlas maďarských vůdcův,
oněmují hlasy trub a kotlův,
oněmuje hlahol polnic smutný,
leč voj český bije, tře a hubí.

Tisícův pět padlo čtyřikráte,
čtyřikráte pět set lítých saní,
každá lítá saně o stu hlavách,
žhavé meče z jícnů šlehajících;
všecko leží povaleno strachem,
porubáno statečností Čechův.

Nelze pánův, nelze chlapův sčísti,
nelze sčísti trupův pod mrchami,
po kolena kůň se brodí v krvi.

Čtrnáct tisícův běs k řece tiskne,
třas a strach je v slabé tepou boky,
ženou přes most — most nestačí davům,
chví se poval, láme se a padá,
za povalem kráčata i příče,
za příčemi mužstvo jako dřeva;
v zmatku bez hlav vše, i vojska hlavy.

Tíhnou houfy brodem hledat spásy,
tíhnou letmo, s vlnami by bředli,
kůň pod jezdcem, jezdec pod kůň klesá,
s proudem řeky marné zápolení:
v před chtí jedni, druzí touží zpátky,
najíždějí na se divém v zmatku.

Zpířila se voda Moravina,
zhrozila se z návalové tísně,
pozvedla se v potřísněném loži,
zčervenala krví při úprku.

Hněvně pěnou v tváře vrahův plívá,
vlas jim škube, bahno v hrdlo vrže,
ploské nosy oblátčinou šíří,
věrolomné lebky o břeh tříští,
uchvacuje porubané oudy.

Neoddýchá řeka v tuhé práci,
most mohutný z mrch a mrtvol staví,
přeukrutný, nikdy nevídaný,
z obručných i přihrázděných vozův,
ze spřežení, spíže nahrabané,
most, ne Uhrům, — Čechům, bratrům rodným,
ostražnému Borši záložníku,
na břeh druhý by se dostal hbitě,
dřív než Bele prchnouti by bylo.

Přemysl král, dne otěže v pěsti —
jakoby měl ze železa tělo,
na svém těle sto hlav bystroumých,
v každé hlavě sto plamenných očí,
v každém oku sto slunečných proudův —
zírá orlem, zírati co vůdci,
koná střelmo, konati co radno,
brodu hledá řekou ostražitě,
s Vilémem, svým druhem bystrozrakým,
vůdcem lehkých Poděbradských jezdcův,
mělčinu blíž Střezenice hledá,
z Moravy kde zlatý písek trčí,
ňádrem trčí obrovité ženy.

Bez rozvahy do řeky se vrhá,
řeka skvostný plášť mu škube s plecí.
šepce svůdně travou na pobřeží
jako vilná Faraona žena.
Strhla plášť mu, zasténala hněvem,
jet král vítěz na druhém už břehu.
vlkům Uhrům na ústrety běží,
neběží, však letí, tře a káci.

Žene král zpět Uhry v pluky Borše.
Boreš v jeho, přívaly jak horské,
neústupni, útesy jak skalné,
vyklenuvší vzdorně plece k pleci,
dusíce hněv velikána hada,
by nehlodal plzných vlastí půdu
a mřel kalem hanby svojí vlastní.

I Vok z Rožmberka v jarém běhu
tuhou ještě dostihem má práci:
v patách za ní, v patách na dostřehu,
tepe Burundaje opozdilce,
pádným mečem vtírá na Kumány.
Štěpána by neodnesli s pole.
práši rysé Uhrův mraveniště,
chytá Pištu králíka i chána.
prvého se táže břitkou řečí,
kolikrát kříž prznil přísahaje,
přijechá-li s Plavci nově zase.
by odplavil v krvi české zboží;

ptá se chána, měl-li zase tresti,
vítězství-li zvěstovali zvěři,
ale jazyk obou věží v lebce,
jak v brlohu liška porubaná.

Odvádí Vok Štěpána i chána.

Klne Maďar, prosí Tatar Voka,
tolik koní slibuje dát darem,
kolik žíní vyrůstá mu vlasem
na té hlavě hruškovité velmi.

K čemu Voku houfy planých slibův?
K čemu Čechům výkupné a dary?
Mělit bojem koně celých Uher,
Krakovska i Haliče mu družné,
celé Mačvy, celých Tatar k tomu.

Nepřáli si koňův, vzali chána,
Štěpána si vzali odbojníka,
pobratimce poběsilých Turkův,
porušence na těle i duši,
Kumánčíka křivopřísežníka,
majícího prst jen u pravice,
ale v ústech sto jazykův lživých.

Trhal retem Štěpán v pohrdání,
k zemi hleděl jizlivým svým zrakem,
jak by jím chtěl trávit kolem všecko,
škorpionem zničit život vlastní.

Vzali Češi jatce na své oře,
pospíchali za ostatním vojem,
by Čech viděl, s kým už bitvy svedl,
kolik ran dal za jedinou zpátky,
aby viděl, že jsou rodní bratří:
Maďar, Tatar, Turek potrojený,
ušířených nozder, úzkých očí,
nízka čela, odchlípených uší,
s drsnou hřívou na šišaté hlavě. —

Zplašeni jsou zbytky Uhrův s pole,
zplašen Bela smyslem pominulý,
stan opouští skvostný, prchá, laje,
nízké čelo vetchou bije pěstí:
plášť shazuje, by netížil koni,
korunu, by netlačila skráně,
žezlo, aby nevypustil úzdy,
meč, by nebil zpráchnivělých hnátův,
pás, by lze mu bylo dýchat spoře.

V udivení zapadalo slunce —
zbraně hluk je záhy zbudil v cestu,
zbraně hluk je v spánek doprovázel —
v krvi vstalo, v krvi zacházelo.

Strach šel kolem z děsna porubání,
větší strach, než Uhrův byla pýcha,
než sveřepcův chlubné nadýmání.

Přistřihli jim Češi křídla v půli,
ponížili vytýčené hlavy,
pokořili pyšná jejich srdce,
úšklebky jich v nářek proměnili;
dal Bůh Čechům v ruce vrahy všecky.

Po tři dni krev vylévaly řeky,
po tři dni krev s polí v řeky tekla,
víc hlav snědých urubáno vrahům,
nežli rolník zlatých klasův rube;
hojná žeň to byla červencová.

Padla v pole žravost okřídlená:
supi v klektu dělili si trupy,
krákorala havraň lakotivá,
přilétaly kavky na újedky,
přibíhali vlci na ohryzky.

Opuštěno rozmanito zboží,
koně, vozy, poklady i zbraně,
berany a praky břevnometné.

Zkořistili Češi skvosty všaké:
kříž nesený divým hordám v čele,
prst svatého Jana v skříni zlaté,
který nijak nechtěl hrozit Čechům,
aby vlasti nehájili zdatně —
zkořistili Bely roucha skvostná,
korouhvice zlatem otřepené,

čtyři týče stanu ryzozlaté,
pokrov těžký, zlatem krumplovaný,
dlouhé žezlo, jablko též říšské,
i korunu s křížem rozviklaným,
na niž řada čudských posvěcenců,
řetízků a cetek množství velké.

Polovice Uhrů porubána,
v horách mřela polovice druhá,
slzami tam vymývala rány,
obtáčela zbytkem suknic řásných,
proklínala Štěpána i Belu,
na kolenou milost Čechů ždála,
žebronila o životy černé,
zotvírala tvrze, města hradná
až k Prešpurku, královskému stolci.

Styděli se vojvodové ruští,
styděli se polští bohatýři,
styděli se za spojence chabé,
za jich šikování neústrojné,
za jich mrzké utíkání s pole,
za jich vozy k jízdě nemotorné;
divili se statečnosti české,
hrozili se ran junáckých mečů,
mír zjednali s Čechy urychleně,
utužili pobratimství rodné.
Čest a sláva podaly si ruce,
aby střehly nával zpupných Uhrů.

Skryl se Bela v Karpat pevné tvrzi,
plakal hněvem, jako pláče žena.
z očí vpadlých kalnou ronil slzu.
kalnou slzou sivou třísnil bradu.
rval si vlasy pro Kumána Pištu.
jemuž slíbil korunu, již ztratil,
jemuž slíbil říš, již ztratil právě.
Poslal do Prešpurka k Otakaru,
Rolanda tam poslal palatina:

„Spěš, Rolande, do Prešpurka střelmo,
skloň se nízko před železným králem,
polož k nohám četné dary skvostné,
za milost pros, slitování snažně.“

Přioděl se Roland v roucha pestrá:
do kabátců zdobně vyšívaných,
v obuv žluté kůže, ostruh zlatý.
v kučmu z rysa, orlí péro za ní.
opásal si polskou karabelu,
na šíji si vložil hřivnu zlatou.
zlatý plášť vzal s opálovou sponou;
odznaky vzal důstojnosti říšské.
zlatou pečeť Bely na úmluvu,
družinu vzal četnou, dary mnohé,
do Prešpurka spěchal k Přemyslovi,
prosil krále úpěnlivo velmi
za laskavé Uhrům odpuštění,
za mír prosil, slitování snažně.

za korunu Bely, žezlo zlaté,
za Štěpána syna, spoluvládce,
za spojence: Burundaje chána:
slíbil rázem opustiti Štýrska,
slíbil vzíti pluky svoje z Ptuje,
slíbil sluhou Čechův býti věrným,
konat po rozkazu vítězově;
za nevěstu synu Bele prosil,
neteř ladnou Otakara krále,
Kunhutku, dceř Braniborce Oty. –

Čech jsa vítěz neloupí, brž dává,
nebéře, co dědictvím je cizím.

Zhrdnul vítěz nezoranou půdou,
chmurnou pustou, polodivým lidem,
toužil nazpět v žírné svoje kraje,
v rodné chýše, k zlatým v poli klasům,
vrátil žezlo, poklady i skvosty,
dal synovi Bele netku vlastní,
netušeně okouzlivé krásy,
nevídaně ztepilého vzrůstu,
neslýchaně lahodivých řečí,
nedostižně líbezného mravu;
vrátil Uhrům mladistvého krále
i spojence: Burundaje chána,
a hovořil v odchod Štěpánovi:

„Zlých žádostí šíp Ti srdce prohnal!
Nač Ti třeba loupit české zboží,
z lakotnosti vraždit kupce české,
od rolí mi hubit poplužníky
střelou v křoví tajně naloženou;
proč Ti sáhat po koruně cizí,
vlastní-li Ti téměř k hrdlu spadla,
proč po vlády otěžích Ti bažno,
Tvé-li vášně dosud nespoutány;
proč podvojné toužíš míti žezlo,
meč-li jeden posud držeť nelze,
proč chceš válku, krev a země cizí,
maje doma nezoranou půdu,
holé pláně, neosetá pole?

Nemá Dunaj hojně vody k vláze?
k čemu doléváš jej slzou lidu?
neživí step dosti hříbat divých,
od pluhu že odvádíš nám koně?
není ptákův v porostlých snad nivách,
že mi pleníš oživené sruby?
nemá Bakoň v polov dosti zvěři,
že lid z chýšek dravým ohněm honíš?
či rybami nepřetéká Tisa,
že v ni vrháš trupy porubaných?

Odvážný jsi jezdec, slabých paží,
na střeštěném usednul jsi hřebci,
koni úzda, jezdci střemen schází;

pouhá vůle koně neudrží,
statného chce hřebec ředitele,
než se vzepne, než zařehce hněvem
a dětinskou hříčkou jezdce svrže.

Kůň — toť vášeň, dvakrát podlehl jsi jí,
dvakrát se mnou kříž jsi líbal svatý,
věrolomný Čechům po dvakráte,
dvakrát lhal jsi, Bůh byl zatím dvakrát:
Ty-li proto vznes' se hrdým srdcem,
bys dal život za podnoží slávě,
jako ti, co pohynuli dneškem?"

Mlčí Štěpán, bledne, chví se studem,
skřípe zuby, jak vlk ulapený,
kosým zrakem semo tamo smýká,
hází sebou, jak posedlý běsem,
syčí hadem . . . a král k Burundaji:

„Šel jsi s Uhry, na nás zamýšleje!
Zda Ti posud nezejou zlé rány?
Dosti jich Čech vbodal na Hostýně,
vzdornou plecí světu stavě hráze.
Proč na země cizí chodíš válkou?
Lačno-li Ti kamenův je drahých,
zde už vezmi, co se Tobě líbí,
lačno-li Ti zlata, naber z plna,
v českých řekách zlato místo písku,
však si Čech víc orné prsti váží,

nedá šlapať krásy niv svých rabem,
vlasti plenit loupežívou rukou,
nechať jenom ukájený písní,
nech uvitý pouze krásou luhův,
nech jen ukolébán stínem hvozdův.

Prchni z tad, Tvůj nechci život míti,
vlastnímu jej synu přines v pouště,
víc má ceny pro něho než pro mne!
Volni oba, volte Sobě oře,
volte Sobě, družině i sluhům,
podle chuti vyhledejte zbraně,
navraťte se s vším, co Vaše, zpátky,
nebudiž Vám útrap u nás déle!“

Políbil král pokořených čela,
zaplanulo temné jeho oko,
víc než čeleň na kadeři hojné.

Divili se Uhři šlechetnosti,
divili se velikému králi,
uklonili hlavy po kraj země.

Vzdorně Štěpán vyšel samolibný;
chán objímal nohy krále kolem,
líbal jemu přasky u střevícův,
záhyb roucha, protkaného zlatem,
i kraj pláště Tatar po způsobě.
Pozveď král ho mile propouštěje.

Vybral Štěpán oře nesedlance,
stepňáka vzal bez podkov a usní.
vyšvihl se na ořovo plece.
do čela si vrazil s pérem kučmu,
vysknul seveříkem v najíždění,
uklonil se na koňově šíji,
letěl bleskem do úkrytu otce.

Chán komoně vybral ožidlence,
bílým rouchem zavinul si hlavu,
dal do svitu s diamanty péra,
přepásal si bedra zlatým pasem,
přitáhnul si sobolinu k týlu,
nadnesl se ve třemenech zlatých,
pryč uháněl jako vichr hvizdný,
do Kipčaku, domoviny rodné . . .

Vrátily se v slávě pluky české:
zavýskala pacholata bujná,
vzrůstající v sokolíky statné:
zaplakaly osiřelé vdovy
tesknym hlasem, kukavice prosté:
obé v pokoj zmírnilo se žďany,
byli jedno národové s králem. —

Ozdobil král pole Kressenbrunnská
ozdobil je města zbudováním,
ověnčil je květnatými sady;
do Čech spěchal, stavil u Vltavy,

polou v nivě, polou v snivém hvozdě,
ladně srovnal úboč obou břehův,
dvakráte jež líbá dobrá voda,
na ňádro si tulíc kypré luhy.
Na ty svahy *Korunu* dal *Zlatou*,
lesknoucí se v udivené kraje,
pomník boje slavný: klášter mnichům,
bílým mnichům s kapulířem černým,
strážcům trnu s hlavy Spasitele.
Nesla se Čech sláva v světy dálné,
v hanbu Uhrův, zpupných nájezdníkův,
v postrach Turkův Chovaresemštíkův,
v ústrn Čudův, Mongolův i Tatar.

Bylo podivení dálným zemím,
byla starým pověst, mladým chlouba,
vlastem pokoj v slávě vykýžený.

Kvetly štěstím pahorky dřív holé,
oživěly hvozdy ptactva zpěvem,
krby rodné různou hrdin zvěstí.

Poznamenání.

V. 13. *„suť“ kollekt.* = sutky, kroupy, krupobití.

V. 15. *„úpol“* = zápas.

V. 24. *„Hunův černá chumelice“*; básník zde míní Tatary čili Mongoly, národ Hunům příbuzný, kteří r. 1239. do Evropy vtrhše až do Slezska i na Moravu se dostali; část jich vrazila také do Uher, přemohla krále Belu IV. na řece Šajavě a zmocnila se většiny země. Pevně však a na delší dobu usadili se Tataři na Rusi, nad niž přes 200 let vládli. Spojenci Belovými stali se r. 1259. a poslali mu tedy také několik sborů proti Čechům.

V. 26. *„vytí běsných Sikulíků“*; Sikulové jsou zvláštní maďarský kmen, obývající na jv. rameně Karpat v Sedmihradech; někteří učenci je pokládali za potomky starých Hunův, ač mluví od starodávna jazykem maďarským.

V. 28. *„Plavci“* (vl. Polovci) čili Kumáni, divocí tehdá hosté Uhrů, přidali se k jejich vojsku pod svým knížetem Alprou; v Uhrách, kamž přitrhli r. 1238., bydleli na Temeši, Maroši a Körösi, též mezi Dunajem a Tisou.

V. 67. *Rostislav Michajlovič.* kníže haličské, byl spolu pánem Mačevským a Rudenským: pocházel z rodu knížat Černigovských na Rusi.

V. 69. *Mačva*, v nynějším království Srbském úrodné rovinaté území mezi Drinou a Sávou.

V. 75. *„Stydlivec“*, míní se Boleslav Stydlivý, vévoda Krakovský, jenž spolu s Rostislavem Michajlovičem byl zetěm krále Bely.

V. 77. *Daniel Romanovič*, král ruský a pán kyjevský, přibyl se svým synem Lvem zakladatelem města Lvova.

V. 80. *Vasilko*, vl. Vasilij Romanovič, kníže Vladimírský na Volyni, bratr Danielův.

V. 82. *„Lenčinský Lešek“*, míní se Lešek Černý z Kujavských, kníže Sieradzký, potom kníže Krakovský a Sandomírský.

V. 83. *„Jiří tisícník“*, vůdce spojenců Belových z krajin ruských.

V. 85. *Beserminové* čili Turci Chovaresemští byli se již tehdá při Černém moři vedrali do Evropy a přitrhli též na pomoc Uhrům.

V. 90. *Burundaj*, chán tatarský, pán Tatarů v Evropě usedlých.

V. 111. *„Mijavičku zkájí“*, Mijava, přítok Moravy z levého břehu, stéká do roviny moravské z hor Mijavských, jižní to části Beskyd.

V. 119. *„bystřeň síly“* = bystřinu síly, sílu bystrou.

V. 126. Pro krále Otakara zbrojili se, kromě jeho poddaných a obyvatel Štýrska, od nichž boj byl počal, jen dva jeho svakové, markrabě Ota Braniborský a Jindřich Míšenský, pak slezští strýcové, knížata Jindřich Vratislavský a Vladislav Opolský, konečně oba sestřenci Korutanští, Oldřich a Filip. Otakar těmto svým vojům nařídil, aby ke dni sv. Jana Křtitele, na konci přiměří, sešli se u města Lávy v Dolních Rakousích nedaleko pořící Dyje, přítoku Moravy z pravého břehu, vinoucí se při hranicích Rakous a Moravy; neboť dobře nahlížel, že krajiny při stoku Moravy a Dunaje nejlépe se hodí k boji tak velikým vojům, v nichž také jízda měla převahu.

V. 140. *„Maultaší jež po hradu se zove,“* míní se tu Marketa Rakouská, vdova po králi Jindřichovi, s níž se zasnoubil Otakar dne 11. února 1252, aby si tím spíše pojistil právo na země rakouské; bylať Marketa starší as o 23 léta; „Maultasch“ byl hrad v Tyrolích nedaleko vsi Terlanu, již. Meranu.

V. 141. *Anežka*, příjmím *Palceřík*, byla šlechtična z rodu pánů z Kunringu v Rakousích, žijící při dvoře Markétině; Čechové jí dali příjmí „Palceřík“, ježto prý mívala vlasy na hlavě ostříhané na způsob mužského palcéře.

V. 157. *Vok z Rožmberka* byl tehdá také nejvyšším maršálkem a hlavou mocného rodu pánů z Růže (Vítkovicův).

V. 163. *Heřman z Rychnova*, podkomoří a milostník králův, pocházel ze slavného později rodu Kounického, jenž ve štítě nosil lekno.

V. 165. *Ratmír z Krasíkova* byl tehdá purkrabím na hradě Přimdě, stojícím kdysi při pomezí českém nedaleko městečka téhož jména (v Chebsku).

V. 166. „*Ojíř, krotič Fuldenského kněze*“, míní se tu starý Ojíř z Fridberka, v turnajích tehdá proslulý, milostník krále Václava I., jenž doprovázel krále na sněm do Řezna r. 1237. Císař Fridrich II. tu pohněval se s králem Václavem o jakési hrady a opat Fuldenský, jda za králem, zaklepal mu na rámě řka: „Já býti sousedem tvým, naučil bych tě poslouchati císaře a učinil bych z tebe krotkého králíka.“ Za to dal Ojíř opatovi políček a řekl jemu, že se lépe měl naučiti krále a pány ctíti.

V. 167. *Pan Vilém z Poděbrad*, jehož praděd proslul před Milánem ve vojště krále Vladislava II., při čemž mu kůň byl přeťat. Hájek a Beckovský jmenují ho Ježkem, synem Kotoučovým.

V. 170. *Purkart z Janovic* byl tehdá purkrabím na hradě královském Zvíkově, stojícím u stoku řek Otavy s Vltavou.

V. 175. *Oldřich Zajíc z Valdeka* byl purkrabím Loketským.

V. 177. *Sirotkové z Drnholce* (posud tak sluje dědina na moravském Valašsku) sluli Kadolt a Zibřid.

V. 179. *Oldřich z Hradce a Ojíř z Lomnice* byli členové rodu Rožmberského, Vítkovci, jakož i jejich strýc *Budivoj z Krumlova i ze Skalice*, otec slavného později Záviše z Falkenštejna, choť králové Kunhuty.

V. 193. *Perun*, staroslovanský bůh hromu a blesku, zde metonym. m. oblohy.

V. 201. *„úlichou zlých mraků“* = lijavec z mraků.

V. 202. *„piskle na rozumu“* = tak málo rozumný jako mladé ptáče.

V. 209. *Caje*, přítok Moravy z pravého břehu; v horním jejím toku leží tak zvané „Mravenčí údolí“, nedaleko něho (jv. Lavy) město Stožec (něm. Staats). Mladší král uherský Štěpán, chtěje poznati sílu a rozložení vojsk českých, přepravil se dne 26. června se zástupem asi 10.000 jezdců u Střezenice přes Moravu, dojel až do údolí Mravenčího a poslal houf Plavců až ke hradbám Stožeckým, kde se tehdá rozložili hlavně hrabata z Hardeku.

V. 214. *tátošíky*, koně bohatyrů, dle báječného koně Tátoše v pohádkách a písních lidu slovenského v Uhřích.

V. 227. V boji u Stožce vzniklém přepadeni jsou Čechové od jezdců Štěpánových v údolí, davše se nečetným zástupem Kumanským do záloh vlákati; tu pak padli oba bratří Hardekové, Ota i Kunrat, Kadolt Sirotek a Oldřich Kraft ze Slivence.

V. 228. *„sešípala“* = zohavila (mor. val. „ušípané“ = vepřový dobytek).

V. 271. *„tuča“* jihosl. = bouřný tmavý mrak.

V. 317. *„jesep“* = drobné kamení silniční, písčina.

V. 318. Po 4. červenci hnulo se vojsko české z Lavy na pole Moravské i usadilo se tu středem svým na výšinách mezi potoky Weidenbachem a Rusbachem; pravé křídlo jeho sáhalo až na jih k Dunaji, levé až po Anger a Macno; v pozadí jeho (asi mezi Německým Ogrunem a Velikým Enzersdorfem) založeno pevné ležení s náspy a příkopy (v. 356).

V. 339. *„blčným ohněm“* = plápolavým ohněm (slov. blčeti).

V. 345. *„zajizlení“* = náhlé rozpálení, jízlivosť; slov. blesk zajizlil.

V. 365. Vojska trvala v pevně zaujatém postavení celý týden, pilně jedno druhého střehouce a před nepřítelem přes

řeku vydati se nechtějíce: Otakar krátil si dlouhou chvíli hrami rytířskými (v. 369.).

V. 370. Rakušan *Ota z Meisova* vyjednával s králem Belou o přechodu, k čemuž nabízel Otakar dvoudenní příměří. To konečně Bela přijal dne 11. července a teprve 13. měl počíti vlastní boj. Avšak Štěpán v noci téhož dne proti úmluvě počal vojsko přepravovati nedaleko Zámečku (Schlosshof), a již v poledne druhého dne (12. července) stáli Uhři na návrší Kressenbrunnském uchystáni. Jen Bela s malou družinou zůstal za řekou. Čechové spoléhajíce na příměří byli rozptýleni, ba část jízdy byla poslána za Dunaj picovat, když tu náhle Štěpán udeřil přesilou na střed jejich vojska, kde byl i Otakar.

V. 416. „*žičila se*" = užívala.

V. 459. Nejvyšší purkrabě *Jaroš z Poděhus* byl spolu velitelem „Železných" jezdců Otakarových.

V. 487, „*do železných platví*", plátev = plát, brnění.

V. 527. „*křivice*" = křivé šavle turecké.

V. 528. „*ručiště*" = co se do ruky chápe, rukojeť, zde zvl. rovná násada křivé šavle turecké.

V. 550. „*půlkoňáky*" = Centaury, o nichž se bájilo, že byli půl koně a půl muže.

V. 551. „*kopenice*" = krátké, ale široké kopí.

V. 552. „*čepelíny krátké*" = kopí ploská jako nůž.

V. 584. „*ptenci*" = ptáci.

V. 608. „*Radhost s plamenným mečem sedmižehým*"; Ratihost jest bůh války Slovanů polabských a zejména kmene Luticů, kteří sluli „Ratařі". Vyobrazoval se jako jinoch s přilbou křídlatou, v pravici držel štít, v levici sekeru nebo meč.

V. 636. „*chomolivce*" (od chomol = bouřlivý vítr) = nepravidelně bojující, nikoli v řadách, nýbrž libovolně v tlupách.

V. 681. „*Pišta*" = Štěpán (jm. mad.).

V. 702. *Bavor ze Strakonic*, nejvyšší komorník.

V. 748. „*červenými štíty*", jakých se dostávalo vojům vybraným, tělesné stráži panovníkův.

V. 763. *kumis*, nápoj omamující, jenž se připravuje z kysaného koňského mléka; u národův asijských a jihoruských velmi jest oblíben.

V. 823. „*poval, kráčata, příče*“, části mostu; poval = kulaté dřevo, z něhož povrch dělají; kráčata = pojidla jehel mostních; příč = příčné dřevo.

V. 833. „*Zpiřila se voda Moravina*“ = zepřela se, postavila se na odpor, poněvadž byla od nepřátel obležena.

V. 845. „*z přihrážděných vozů*“ = z vozů svázaných v pevnou hrázi, v ohradu.

V. 848. Boreš z Ryzmburka nejprve se po živém mostě z mrtvol dostal přes Moravu do ležení uherského.

V. 859. *Vilém z Poděbrad* vedl lehkou jízdu českou.

V. 885. *rysý* = ryšavý.

V. 891. „*měl-li zase třesti, vítězství-li zvěstovali zrečí*“; slova tato vztahují se na zvyk tatarský, že před bojem kněží svým zaříkáním oživili třtinu podél rozštěpenou a přidavše každé polovici jméno z vítězství té neb oné strany soudili o výsledku nastávajícího boje. Cestopis Marka Pola (Million) vypravuje o takovém věštění před bojem mezi králi Chinchišem a Unchamem.

V. 961. Mezi skvosty v ležení Uherském ukořistěnými jmenuje t. zv. kronika Dalemilova (v kap. 94.) také prst sv. Jana Křtitele, který potom chován byl v klášteře Oseckém, založeném od pánův z Ryzmburka.

V. 969. Koruna uherská má kříž nahnutý vlastně prý teprve od doby Václava II., jenž ji i se synem odvezl z Uher; zde anachron. přeneseno do starší doby.

V. 1009. „*v kučmu z rysa*“; kučma = čepice z kožešiny.

V. 1029. Pro lepší pojištění míru měl druhorozený syn Belův, též Bela zvaný, zasnoubiti se s neteří Otakarovou, braniborskou kněžnou Kunhutou; úmluvy míru pak měly býti potvrzeny od papeže. Svatba ta slavila pak se skutečně na roz-

lehlých rovinách u Vídně dne 5. října 1264. s neobyčejnou nádherou; při ní objevil se Otakar na vrchole své slávy.

V. 1051. „*vlastní-li ti téměř k hrdlu spadla*“, t. j. je-li na tvou hlavu příliš veliká.

V. 1065. *Bakoň*. Bakoňský les, pahorkovina ve stolici Vesprimské, severně jezera Blatenského; v rozsáhlých dubinách tamějších žilo hojně černé zvěři a nyní se tam živí veliká stáda vepřů.

V. 1090. Na Hostýně a u Olomouce utrpěli Tataři r. 1241. porážku, vnikše na Moravu od severu ze Slezska.

V. 1124. „*bez podkov a usní*“ = bez sedla (usně = vydělaná kůže).

V. 1130. „*komoné ožidlence*“ = osedlaného (dle „ožidlí“ = sedlo).

V. 1142. „*kukavice prosté*“. podle báje jihoslovanské jest kukačka zaklatá sestra, jež v boji ztratila bratra; proto Jihoslovanky slyšíce volati kukačku vzpomínají na zemřelé příbuzné a volají: „Kuku mene!“

V. 1146. Na bojišti vystavěl Otakar město Marchek.

V. 1153. Míní se tu klášter Zlaté Koruny u Budějovic, vystavěný pro Cisterciáky, kde uložena část trnové koruny Kristovy, již byl Otakar tehdá obdržel od krále francského.

Dr. *Jan V. Novák.*

Čísla následující obsahovati budou:

Příběhy Telemacha, syna Odysseova. Od *Fenelona.*
Legenda o sv. Prokopu. Od *Jar. Vrchlického.*
Růže stolistá. Od *Frant. Lad. Čelakovského.*
O rozšíření zvířat po zemi. Od dra. *V. Kurze.*

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG 5038 H48P5
Heyduk, Adolf
Píseň o bitvě u Kressenbrunnu

Knihkupectví
B. STÝBLA
v Praze.